

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2013 m. kovo 21 d.*

„Direktyva 2003/55/EB — Gamtinių dujų vidaus rinka — Direktyva 93/13/EEB — 1 straipsnio 2 dalis ir 3–5 straipsniai — Įmonių ir vartotojų sutartys — Bendrosios sąlygos — Nesąžiningos sąlygos — Įmonės vienašališkas paslaugos kainos pakeitimas — Nuoroda į privalomąsias teisės nuostatas, skirtas kitai vartotojų grupei — Direktyvos 93/13 taikytinumas — Aiškumo, suprantamumo ir skaidrumo reikalavimai“

Byloje C-92/11

dėl *Bundesgerichtshof* (Vokietija) 2011 m. vasario 9 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2011 m. vasario 28 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

RWE Vertrieb AG

prieš

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kuriį sudaro kolegijos pirmininkas A. Tizzano, teisėjai A. Borg Barthet, M. Ilešič, M. Safjan (pranešėjas) ir M. Berger,

generalinė advokatė V. Trstenjak,

posėdžio sekretorius K. Malacek, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2012 m. birželio 28 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *RWE Vertrieb AG*, atstovaujamos *Rechtsanwälte* P. Rosin, J. Schütze ir A. von Graevenitz,
- *Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV*, atstovaujamos *Rechtsanwalt* P. Wassermann,
- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos T. Henze ir J. Kemper,
- Belgijos vyriausybės, atstovaujamos T. Materne ir J.-C. Halleux,
- Europos Komisijos, atstovaujamos M. Owsiany-Hornung ir S. Grünheid,

susipažinęs su 2012 m. rugsėjo 13 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

* Proceso kalba: vokiečių.

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su, pirma, 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 1 straipsnio 2 dalies, 3 ir 5 straipsnių ir šios direktyvos priedo 1 punkto j papunkčio ir 2 punkto b papunkčio antros pastraipos ir, antra, 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančios Direktyvą 98/30/EB (OL L 176, p. 57; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 12 sk., 2 t., p. 230), 3 straipsnio 3 dalies ir A priedo b ir c punktų išaiškinimu.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant ginčą tarp *RWE Vertrieb AG* (toliau – RWE) ir *Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV* (Vartotojų teisių tarnyba) dėl to, kad RWE į sutartis su vartotojais įtraukė tariamai nesąžiningas sąlygas.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Direktyva 93/13

- 3 Direktyvos 93/13 tryliktoje konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„<...> daroma prielaida, jog valstybių narių įstatymų ar kitų teisės aktų nuostatose, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai nustato su vartotojais sudaromų sutarčių sąlygas, nėra nesąžiningų sąlygų; <...> dėl to, atrodo, kad nėra būtina kontroliuoti kaip vykdomos tos sąlygos, kurios atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių valstybės narės arba Bendrija yra prisijungusios, principus ar nuostatas; <...> tuo požiūriu [šios direktyvos] 1 straipsnio 2 dalyje pateikiama formuluotė „įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos“ numato ir normas, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip.“

- 4 Šios direktyvos dvidešimtoje konstatuojamojoje dalyje numatyta:

„<...> vartotojui faktiškai turi būti suteikiama galimybė išnagrinėti visas sąlygas, o kilus abejonėms, turi būti interpretuojama vartotojo naudai.“

- 5 Pagal Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį:

„Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Bendrija, nuostatas ar principus, ypač transporto srityje, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.“

- 6 Šios direktyvos 3 straipsnyje nustatyta:

„1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

2. Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.

Faktas, kad buvo atskirai derėtasi dėl tam tikrų sąlygos aspektų arba vienos konkrečios sąlygos, neužkerta kelio šį straipsnį taikyti likusiai sutarties daliai, jeigu bendrai įvertinus sutartį paaiškėja, jog tai vis dėlto yra iš anksto suformuluota tipinė sutartis.

Tuo atveju, kai bet kuris pardavėjas ar tiekėjas tvirtina, kad dėl tipinės sąlygos buvo atskirai derėtasi, jam tenka to įrodinėjimo pareiga.

3. Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.“

7 Pagal šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalį:

„<...> sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.“

8 Tos pačios direktyvos 5 straipsnyje nustatyta:

„Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. Atsiradus abejonių dėl sąlygos reikšmės, interpretuojama vartotojo naudai. <...>“

9 Direktyvos 93/13 priede pateikiamas sąrašas sąlygų, nurodytų šios direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje:

„1. Sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas:

<...>

- i) sąlygas, su kuriomis vartotojas neturėjo realios galimybės susipažinti iki sutarties sudarymo, padaryti jam neatšaukiamai privalomomis [privalomas];
- j) įgalinti pardavėją ar tiekėją vienašališkai be pakankamos priežasties, kuri nurodoma sutartyje, pakeisti jos sąlygas;

<...>

- l) numatyti, kad prekių kainos būtų nustatomos jų pristatymo metu arba leisti prekių pardavėjui ar paslaugų tiekėjui didinti savo kainą, abiem atvejais vartotojui nesuteikiant atitinkamos teisės nutraukti sutartį, jeigu galutinė kaina yra per didelė, lyginant su ta kaina, dėl kurios buvo susitarta, kai buvo sudaroma sutartis;

<...>

2. <...> j ir l punktų taikymo sritis

<...>

- b) j punktas nekliudo taikyti sąlygas, pagal kurias pardavėjas ar tiekėjas pasilieka sau teisę vienašališkai keisti neterminuotos sutarties sąlygas, su sąlyga, kad reikalaujama, jog jis protingai informuotų vartotoją, o vartotojas yra laisvas nutraukti sutartį.

<...>

- d) 1 punktas nekliudo taikyti sąlygas dėl kainų indeksavimo, kai tai yra teisėta, su sąlyga, kad aiškiai apibūdinamas metodas, pagal kurį kainos kinta.“

Direktyva 2003/55

- 10 Direktyvos 2003/55 3 straipsnio 3 dalis suformuluota taip:

„Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, siekdamos apsaugoti galutinius vartotojus bei užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos laipsnį, ypač siekdamos, kad būtų taikomos adekvačios pažeidžiamų vartotojų apsaugos priemonės, įskaitant atitinkamas priemones, padedančias jiems apsisaugoti nuo atjungimo. Atsižvelgdamos į tai, jos gali imtis atitinkamų priemonių, grindžiamų atokiuose regionuose esančius vartotojus, prisijungusius prie dujų sistemos. Valstybės narės gali paskirti tiekėją, blogiausiai atveju aprūpinantį dujomis prie tinklo prisijungusius vartotojus. Jos užtikrina aukštą vartotojų apsaugos laipsnį, ypač atsižvelgiant į bendrųjų sutarties nuostatų ir sąlygų, bendros informacijos teikimo ir ginčų sprendimo mechanizmų skaidrumą. Valstybės narės užtikrina, kad laisvieji vartotojai galėtų veiksmingai pasirinkti kitą tiekėją. Tarp priemonių, taikomų bent buitiniams vartotojams, turi būti nustatytosios A priede.“

- 11 Direktyvos 2003/55 A priede, kuriame pateikiamos vartotojų teisių apsaugos priemonės, nustatyta:

„Nepažeidžiant Bendrijos vartotojų teisių apsaugos taisyklių, ypač [1997 m. gegužės 20 d.] Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/7/EB [dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis (OL L 144, p. 19)] ir <...> Direktyvos 93/13 <...>, 3 straipsnyje nurodytomis taisyklėmis siekiama, kad vartotojai:

- a) <...>

Sąlygos turi būti teisingos, jos turi būti žinomos iš anksto. Bet kuriuo atveju šią informaciją reikia pateikti prieš sudarant ar patvirtinant sutartį. Kai sutartys sudaromos per tarpininkus, pirmiau išvardytą informaciją taip pat reikia pateikti prieš sutarties sudarymą;

- b) būtų tinkamai informuojami apie bet kuriuos ketinimus pakeisti sutarties sąlygas, o informuojant apie šiuos ketinimus, jiems būtų pranešama apie jų teisę nutraukti sutartį. Paslaugų tiekėjai tiesiogiai praneša savo vartotojams apie visus kainų padidėjimus; ši informacija pranešama pakankamai anksti, ne vėliau kaip prieš vieną įprastą sąskaitų pateikimo laikotarpį iki įsigaliojant kainų padidėjimui. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojai galėtų laisvai nutraukti sutartis, jei naujosios sąlygos, apie kurias jiems pranešė dujų paslaugų tiekėjas, jiems nepriimtinos;
- c) gautų skaidrią informaciją apie galiojančias kainas ir tarifus bei apie standartines sąlygas, kuriomis suteikiama teisė naudotis dujų paslaugomis ir pasinaudojimą šios paslaugos [susijusias su galimybe naudotis dujų tiekimo paslaugomis ir naudojimosi jomis];
- d) <...> Bendrosios nuostatos ir sąlygos turi būti sąžiningos ir skaidrios. Sąlygos išdėstomos aiškiai ir suprantama kalba. Vartotojai turi būti apsaugoti nuo nesąžiningų ar klaidinančių pardavimo metodų;

<...>“

Vokietijos teisė

- 12 Pagal tuo laikotarpį, dėl kurio vyksta ginčas pagrindinėje byloje, taikytinas Nutarimo dėl bendrųjų dujų tiekimo sąlygų klientams, kuriems taikomi standartiniai tarifai (*Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden*, toliau – *AVBGasV*), 1 straipsnio 1 ir 2 dalis:

„1. Bendrosios sąlygos, kuriomis dujų tiekimo įmonės privalo <...> prijungti bet kurią asmenį prie savo aprūpinimo sistemos ir aprūpinti jį dujomis taikydamos bendruosius tarifus, įtvirtintos šio nutarimo 2–34 straipsniuose. Šios sąlygos yra tiekimo sutarties dalis.

2. Klientas pagal šį nutarimą yra klientas, kuriam taikomi standartiniai tarifai.“

- 13 *AVBGasV* 4 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Dujomis aprūpinanti įmonė tiekia dujas taikydama atitinkamus bendruosius tarifus ir sąlygas. Dujų degimo šilumos vertė kartu su dėl įmonės gamybos ir gavimo sąlygų atsirandančiais svyravimais bei klientų aprūpinimą užtikrinantis statinis dujų spaudimas nustatomi pagal bendruosius tarifus.

2. Bendrųjų tarifų ir sąlygų pakeitimai įsigalioja tik po viešo jų paskelbimo.

<...>“

- 14 *AVBGasV* 32 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta:

„1. Sutartiniai santykiai tęsiasi, kol viena iš šalių juos nutraukia, pranešusi prieš vieną mėnesį iki atitinkamo kalendorinio mėnesio pabaigos <...>

2. Jei keičiami bendrieji tarifai arba dujų tiekimo įmonė pagal šį nutarimą pakeičia savo bendrąsias sąlygas, klientas gali nutraukti sutartį, pranešęs ne vėliau kaip prieš dvi savaites nuo kalendorinio mėnesio, einančio po viešo paskelbimo, pabaigos.

<...>“

- 15 Vokietijos Civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*, toliau – BGB) 307 straipsnyje nustatyta:

„1. Bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatos negalioja, jeigu, pažeidžiant geros valios principą, dėl jų kontrahentas nepagrįstai atsiduria blogesnėje situacijoje. Situacija nepagrįstai gali pablogėti ir dėl to, kad nuostata yra neaiški ir nesuprantama.

2. Kilus abejonių, prielaida dėl nepagrįstai pablogėjusios padėties darytina tada, kai tam tikra nuostata:

- 1) prieštarauja įstatymo normos, nuo kurios nukrypstama, pagrindinei ir svarbiausiai idėjai arba
- 2) taip apriboja iš sutarties prigimties atsirandančias esmines teises arba pareigas, kad kyla pavojus, jog nepavyks įgyvendinti sutarties tikslo.

3. 1 ir 2 dalys bei 308 ir 309 straipsniai taikomi tik toms Bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatoms, kuriomis susitariama dėl nuo teisės normų nukrypstančių arba jas papildančių nuostatų. Kitos nuostatos gali būti negaliojančios tik pagal 1 dalies antrą sakinį, siejamą su 1 dalies pirmu sakiniu.“

16 Pagal BGB 310 straipsnio 2 dalį:

„308 ir 309 straipsniai netaikomi elektros energijos, dujų, šilumos ir vandens tiekimo įmonių sudarytoms sutartims dėl vartotojų, kuriems taikomas specialus tarifas, aprūpinimo elektros energija, dujomis, šiluma ir vandeniu iš aprūpinimo sistemos, jei aprūpinimo sąlygos nenukrypsta nuo nutarimų dėl klientų, kuriems taikomi standartiniai tarifai, aprūpinimo elektros energija, dujomis, šiluma ir vandeniu bendrųjų sąlygų vartotojo nenaudai. Pirmas sakinyss pagal analogiją taikomas sutartims dėl nuotekų šalinimo.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 17 Dujų tiekimo įmonė RWE, naudodamasi laisve sudaryti sutartis, su vartotojais sudarė sutartis dėl gamtinių dujų tiekimo (specialios sutartys). Be galimybės sudaryti tokias sutartis, RWE ir kiti dujų tiekėjai pagal nacionalinės teisės aktus privalo sudaryti sutartis su klientais, kuriems taikomas standartinis tarifas (sutartys su klientais, kuriems taikomas standartinis tarifas).
- 18 Bendrųjų tiekimo sąlygų (toliau – BTS) nuostatose dėl dujų kainos pakeitimo, įtrauktose į šioje byloje aptariamas specialias sutartis, buvo pateikta nuoroda į nacionalinės teisės aktus arba į standartines sąlygas, kurių tekstas sutampa su šių teisės aktų tekstu, nors šie teisės aktai tokioms sutartims netaikomi – jais reglamentuojamos tik sutartys su klientais, kuriems taikomas standartinis tarifas. Pagal šiuos teisės aktus tiekėjas galėjo vienašališkai keisti dujų kainą nenurodydamas tokio pakeitimo priežasties, sąlygų ir apimties, bet privalėjo užtikrinti, kad klientams bus pranešta apie pakeitimą ir jie prireikus galės nevaržomai nutraukti sutartį.
- 19 Laikotarpiu nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2005 m. spalio 1 d. RWE keturis kartus didino dujų kainą. Šiuo laikotarpiu pagrindinėje byloje aptariami klientai neturėjo galimybės pakeisti dujų tiekėjo.
- 20 *Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV* minėtų vartotojų vardu reikalauja RWE grąžinti permokas, kurias šie sumokėjo dėl kainos padidinimo.
- 21 *Landgericht Dortmund* patenkino prašymą grąžinti 16 128,63 EUR sumą ir palūkanas. RWE pralaimėjo apeliacinę bylą *Oberlandesgericht*.
- 22 RWE pateikė kasacinį skundą dėl *Oberlandesgericht* priimto sprendimo. *Bundesgerichtshof* teigė, kad sprendimas pagrindinėje byloje priklauso nuo taikytinų Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo.
- 23 Šiomis aplinkybėmis *Bundesgerichtshof* nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar <...> Direktyvos 93/13 <...> 1 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad direktyvos nuostatos netaikomos su kainos keitimu susijusioms sąlygoms sutartyse dėl dujų tiekimo su vartotojais, kuriems dujos tiekiamos remiantis ne bendrąja pareiga aprūpinti, o bendrąja sutarties sudarymo laisve (klientai pagal specialias sutartis), kai šiose sąlygose klientams, kuriems taikomi standartiniai tarifai pagal bendrąją pareigą prijungti ir aprūpinti, taikomos įstatymų nuostatos nepakeistos perkeliama į sutartis su klientais, kuriems taikomi specialūs tarifai?

2. Ar, jei taikomi, <...> Direktyvos 93/13 <...> 3 ir 5 straipsniai, siejami su šios direktyvos priedo 1 dalies j punktu bei 2 dalies b punkto antra pastraipa, ir <...> Direktyvos 2003/55 <...> 3 straipsnio 3 dalis, siejama su A priedo b punktu ir (arba) c punktu, turi būti aiškinami taip, kad su kainos keitimu susijusios sutarties sąlygos gamtinių dujų tiekimo sutartyse su klientais pagal specialias sutartis tenkina aiškumo, suprantamumo ir (arba) reikalaujamo skaidrumo lygio reikalavimus, jeigu jose, nors ir nepateikiant kainos keitimo priežasties, sąlygų ir apimties,

užtikrinama, kad dujų tiekimo įmonė, laikydamasi tinkamo termino, savo klientams iš anksto praneš apie bet koki kainos padidinimą, o klientai turi teisę nutraukti sutartį, jei nesutinka su pakeistomis sąlygomis, apie kurias jiems pranešta?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 24 Pateikdamas pirmąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad ši direktyva netaikoma į įmonių sutartis su vartotojais įtrauktoms BTS nuostatomis, kuriomis pažodžiui perkelta nacionalinės teisės norma, taikytina kitai sutarčių rūšiai, ir kurioms tie nacionalinės teisės aktai netaikytini.
- 25 Šiuo atžvilgiu primintina, kad, kaip matyti iš Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalies, sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.
- 26 Kaip matyti iš Direktyvos 93/13 tryliktos konstatuojamosios dalies, Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis apima ir sąlygas, atspindinčias nacionalinės teisės normas, kurios susitariančioms šalims taikomos, nepaisant jų pasirinkimo, arba normas, kurios taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip.
- 27 Be to, į šios direktyvos taikymo sritį nepatenka sutarčių sąlygos, kuriomis pažodžiui perkeliama nacionalinės teisės aktų nuostatos, skirtos tam tikrai sutarčių rūšiai, ne tik tais atvejais, kai pasirašyta sutartis priskiriama prie tokios rūšies, bet ir kitų sutarčių, kurioms minėti teisės aktai taikomi remiantis nacionalinės teisės nuostata, atveju.
- 28 Kaip nurodė generalinė advokatė išvados 47 punkte, ši Direktyvos 93/13 taikymo išimtis grindžiama tuo, kad šio sprendimo 26 ir 27 punktuose nurodytais atvejais teisėtai galima preziumuoti, kad nacionalinis įstatymų leidėjas yra užtikrinęs visų sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą.
- 29 Tačiau tai netaikoma kitokios sutarties nei nurodytosios šio sprendimo 27 punkte sąlygoms. Tokiu atveju nacionalinis įstatymų leidėjas nusprendė neįtraukti tokios sutarties į teisės aktais įtvirtintos tvarkos, skirtos kitoms sutarčių rūšims, taikymo sritį. Galimo sutarties šalių siekio išplėsti šios tvarkos taikymo sritį ir ją taikyti kitokioms sutartims negalima prilyginti nacionalinio įstatymų leidėjo sukuriama visų sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrai.
- 30 Be to, galimybė neįtraukti sutarčių sąlygų į Direktyvos 93/13 taikymo sritį vien dėl to, kad jomis pažodžiui perkeliama nacionalinių įstatymų ar kitų teisės aktų normos, netaikytinos šalių sudarytai sutarčiai, arba jos grindžiamos tokiomis nuostatomis, keltų grėsmę šioje direktyvoje įtvirtintai vartotojų apsaugos sistemai.
- 31 Tokiomis aplinkybėmis įmonė galėtų lengvai išvengti sąlygų, dėl kurių atskirai nesiderėjo su vartotoju, kai savo sutarčių sąlygas suformulavo taip pat kaip nacionalinės teisės aktuose numatytos tam tikroms sutarčių rūšims skirtos sąlygos, nesąžiningumo kontrolės. Iš tokios sutarties kildinamos teisės ir pareigos nebūtinai atitinka pusiausvyrą, kurią nacionalinis įstatymų leidėjas norėjo sukurti sutartims, reglamentuojamoms atitinkamais jo teisės aktais.
- 32 Nagrinėjamoje byloje, kaip matyti iš nacionalinio teismo pateiktos bylos medžiagos, galimybė tiekėjui vienašališkai keisti dujų kainą nenurodžius tokio keitimo priežasties, sąlygų ar apimties buvo numatyta nacionalinėje teisėje, t. y. *AVBGasV*, kuris nebuvo taikomas specialioms sutartims dėl gamtinių dujų tiekimo, RWE sudarytoms su vartotojais naudojantis laisve sudaryti sutartis.

- 33 Taigi Vokietijos įstatymų leidėjas nutarė neįtraukti specialių sutarčių į *AVBGasV* taikymo sritį.
- 34 Be to, šio teiginio nepaneigia tai, kad draudimas numatyti BGB 308 ir 309 straipsniuose nurodytas specialias sąlygas, remiantis šio kodekso 310 straipsnio 2 dalimi, netaikomas dujų tiekimo įmonių sudarytomis sutartims dėl vartotojų pagal specialias sutartis aprūpinimo dujomis, jei aprūpinimo sąlygos nenukrypsta nuo nutarimų dėl klientų, kuriems taikomas standartinis tarifas, aprūpinimo dujomis bendrųjų sąlygų vartotojo nenaudai.
- 35 Minėtoms specialioms sutartims taikomas BGB 307 straipsnis, pagal kurį BTS nuostatos negalioja, jeigu, pažeidžiant sąžiningumo principą, dėl jų kontrahentas nepagrįstai atsiduria blogesnėje situacijoje; situacija nepagrįstai gali pablogėti ir dėl to, kad nuostata yra neaiški ir nesuprantama.
- 36 Minėtas BGB 307 straipsnis atitinka Direktyvos 93/13 3 straipsnį, kuris yra šioje direktyvoje įtvirtintos vartotojų apsaugos sistemos esminė sudedamoji dalis.
- 37 Kaip iš esmės pažymėjo generalinė advokatė išvados 56 punkte, iš šių motyvų matyti, kad Vokietijos įstatymų leidėjas sąmoningai nusprendė specialioms sutartims netaikyti nacionalinės teisės aktuose, kuriuose apibrėžiamas dujų tiekimo sutarčių sąlygų turinys, įtvirtintos tvarkos.
- 38 Tokiomis aplinkybėmis, remiantis Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalimi, ji nėra netaikoma tokioms sąlygoms, kaip antai numatytos pagrindinėje byloje nagrinėjamosiose specialiose sutartyse.
- 39 Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, jog Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalis aiškintina taip, kad ši direktyva taikoma į įmonių sutartis su vartotojais įtrauktoms BTS nuostatomis, kuriomis pažodžiui perkeliama nacionalinės teisės norma, taikytina kitai sutarčių rūšiai, ir kurioms tie nacionalinės teisės aktai netaikytini.

Dėl antrojo klausimo

- 40 Pateikdamas antrąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnius, siejamus su šios direktyvos priedo 1 dalies j punktu ir 2 dalies b punkto antra pastraipa, ir Direktyvos 2003/55 3 straipsnio 3 dalį, siejamą su šios direktyvos A priedo b punktu ir (arba) c punktu, reikia aiškinti taip, kad standartinė sutarties sąlyga, pagal kurią dujų tiekimo įmonė pasilieka teisę vienašališkai keisti dujų tiekimo kainą, bet kurioje nenurodoma tokio keitimo priežastis, sąlygos ir apimtys, tenkina minėtose nuostatose įtvirtintus reikalavimus, jei užtikrinama, kad klientams bus pranešta apie kainos pakeitimą laikantis tinkamo termino ir kad šie turės teisę nutraukti sutartį, jei nesutinka su pakeistomis sąlygomis.
- 41 Siekiant atsakyti į šį klausimą, pirmiausia reikia priminti, kad Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, jog vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio, dėl to jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui (2012 m. kovo 15 d. Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 27 punktas ir 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Invitel*, C-472/10, 33 punktas).
- 42 Atsižvelgiant į tokią mažiau palankią situaciją, Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje nustatytas draudimas numatyti standartinės sąlygas, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jų atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.
- 43 Antra, Direktyvos 93/13 5 straipsnyje įtvirtinta įmonės pareiga sąlygas suformuluoti aiškia ir suprantama kalba. Direktyvos 93/13 dvidešimtoje konstatuojamojoje dalyje šiuo klausimu pažymėta, kad vartotojui faktiškai turi būti suteikta galimybė išnagrinėti visas sutarties sąlygas.

- 44 Iš tiesų vartotojui itin svarbu prieš sudarant sutartį būti informuotam apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes. Būtent remdamasis šia informacija jis nusprendžia, ar nori susisaistyti sąlygomis, kurias iš anksto suformulavo įmonė.
- 45 Be to, Sąjungos teisės aktų leidėjas tokiam vartotojo informavimui suteikė ypatingos reikšmės ir Direktyvoje 2003/55, būtent kiek tai susiję su dujų tiekimo sutartimis. Pagal šios direktyvos 3 straipsnio 3 dalį valstybės narės privalo užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį, kiek tai susiję su sutarčių sąlygų skaidrumu. Šiuo klausimu iš Direktyvos 2003/55 A priedo a, c ir d punktų matyti, kad valstybės narės visų pirma privalo imtis priemonių, skirtų užtikrinti, kad šios sąlygos būtų sąžiningos ir skaidrios, išdėstytos aiškiai ir suprantama kalba, kad jos būtų pateiktos vartotojams prieš sudarant sutartį ir kad pastarieji gautų skaidrią informaciją apie galiojančias kainas ir tarifus bei taikomas BTS. Be to, šiame priede pažymėta, kad jame nurodytos priemonės taikomos nepažeidžiant Direktyvos 93/13.
- 46 Kalbant apie standartinę sąlygą, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią įmonė gali vienašališkai keisti dujų tiekimo mokesčius, pažymėtina, jog iš Direktyvos 93/13 priedo 2 dalies b punkto antros pastraipos ir d punkto ir Direktyvos 2003/55 A priedo b punkto matyti, kad, kiek tai susiję su neterminuotomis sutartimis, kaip antai dujų tiekimo sutartys, teisės aktų leidėjas pripažino tiekimo įmonės teisėtą interesą turėti galimybę keisti savo paslaugos mokesčius.
- 47 Tačiau standartinė sąlyga, pagal kurią galimas toks vienašališkas keitimas, turi atitikti minėtose direktyvose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus.
- 48 Šiuo klausimu primintina, kad galiausiai ne Teisingumo Teismas, o nacionalinis teismas kiekvienu konkrečiu atveju turi nustatyti, ar taip yra. Teisingumo Teismas turi jurisdikciją aiškinti šių direktyvų nuostatas ir pateikti kriterijus, kuriuos nacionalinis teismas gali arba turi taikyti vertindamas sutarties sąlygą pagal tas nuostatas, turint omenyje tai, kad šis teismas, remdamasis minėtais kriterijais ir atsižvelgdamas į nagrinėjamo atvejo aplinkybes, turi priimti sprendimą dėl konkretaus tam tikros sutarties sąlygos kvalifikavimo (žr. 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, Rink. p. I-10847, 44 punktą ir minėto Sprendimo *Invitel* 22 punktą).
- 49 Dėl sąlygos, pagal kurią paslaugos teikėjas gali vienašališkai keisti savo teikiamos paslaugos mokesčius, vertinimo Teisingumo Teismas jau yra nurodęs, jog iš Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnių bei priedo 1 dalies j ir l punktų ir 2 dalies b ir d punktų matyti, kad aiškinant itin svarbu, pirma, ar sutartyje skaidriai pateikta su teikiama paslauga susijusių mokesčių keitimo priežastis ir būdas, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų numatyti galimus šių mokesčių pakeitimus, ir, antra, ar vartotojai turi teisę nutraukti sutartį tuo atveju, kai šie mokesčiai iš tiesų pakeičiami (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Invitel* 24, 26 ir 28 punktus).
- 50 Kalbant, pirma, apie vartotojui pateiktiną informaciją, atrodo, kad pareiga pranešti jam minėtų mokesčių keitimo priežastį ir būdą bei informuoti apie jo teisę nutraukti sutartį neįvykdoma vien pateikiant nuorodą BTS į įstatymo ar kito teisės akto tekstą, kuriame įtvirtintos šalių teisės ir pareigos. Svarbiausia, kad įmonė informuotų vartotoją apie šių nuostatų turinį (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Invitel* 29 punktą).
- 51 Nors reikalaujamos informacijos kiekis gali kisti atsižvelgiant į konkretaus atvejo aplinkybes ir atitinkamas prekes ar paslaugas, informacijos šiuo klausimu nebuvimo prieš sudarant sutartį iš principo negali kompensuoti vien tai, kad jau vykdant sutartį vartotojams laikantis tinkamo termino pranešama apie mokesčių pakeitimą ir apie jų teisę nutraukti sutartį, jeigu jie nesutinka su šiuo pakeitimu.
- 52 Nors pagal Direktyvos 93/13 priedo 2 dalies b punktą ir Direktyvos 2003/55 A priedo b punktą aprūpinimo įmonė privalo laikydamosi tinkamo termino informuoti vartotojus apie bet kokių tarifų padidėjimą ir apie jų teisę nutraukti sutartį, ši pareiga, numatyta tam atvejui, kai minėta įmonė nori

faktiškai pasinaudoti teise keisti tarifus, yra papildoma, palyginti su pareiga prieš sudarant sutartį aiškia ir suprantama kalba informuoti vartotoją apie naudojimosi tokia vienašališko pakeitimo teise pagrindines sąlygas.

- 53 Šie griežti reikalavimai dėl vartotojui teikiamos informacijos tiek sudarant tiekimo sutartį, tiek ją vykdant, kiek tai susiję su įmonės teise vienašališkai keisti šios sutarties sąlygas, skirti subalansuoti abiejų šalių interesus. Įmonės teisėtą interesą apsaugoti nuo aplinkybių pasikeitimo atitinka taip pat teisėtas vartotojo interesus žinoti ir turėti galimybę numatyti pasekmes, kurių ateityje jam gali sukelti toks pasikeitimas, ir tokiu atveju turėti informacijos, leidžiančios kuo tinkamiau reaguoti į susidariusią naują situaciją.
- 54 Antra, dėl vartotojo teisės nutraukti sudarytą tiekimo sutartį, jei paslaugų teikėjas vienašališkai pakeičia galiojančius tarifus, kaip iš esmės pažymėjo generalinė advokatė išvados 85 punkte, labai svarbu, kad vartotojas ne tik formaliai turėtų teisę nutraukti sutartį, bet ir galėtų faktiškai ją pasinaudoti. Taip nėra, jei dėl priežasčių, susijusių su pasinaudojimo teise nutraukti sutartį tvarka ar su atitinkamos rinkos sąlygomis, vartotojas neturi realios galimybės pakeisti tiekėjo arba jeigu jam tinkamai ir laiku nepranešama apie numatomus pakeitimus ir taip iš jo atimama galimybė patikrinti skaičiavimo metodą ir prireikus pakeisti tiekėją. Šiuo klausimu pirmiausia reikia atsižvelgti į tai, ar atitinkama rinka yra konkurencinė, į sąnaudas, kurių vartotojas gali patirti dėl sutarties nutraukimo, į laikotarpį nuo pranešimo ir naujų tarifų įsigaliojimo, į pranešant suteikiamą informaciją bei į sąnaudas ir laiką, reikalingus tiekėjui pakeisti.
- 55 Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti:
- Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsniai, siejami su Direktyvos 2003/55 3 straipsnio 3 dalimi, aiškintini taip, kad, siekiant įvertinti, ar standartinė sutarties sąlyga, pagal kurią tiekimo įmonė pasilieka teisę vienašališkai pakeisti su dujų tiekimu susijusius mokesčius, atitinka šiose nuostatose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus, svarbiausia nustatyti:
 - ar sutartyje skaidriai pateikta šių mokesčių keitimo priežastis ir būdas, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų numatyti galimus šių mokesčių pasikeitimus. Informacijos šiuo klausimu nebuvimo prieš sudarant sutartį iš principo neturėtų kompensuoti vien tai, kad jau vykdant sutartį vartotojams iš anksto pranešama apie mokesčių pakeitimą ir apie jų teisę nutraukti sutartį, jeigu jie nesutinka su šiuo pakeitimu, ir
 - ar vartotojas ne tik formaliai turi teisę nutraukti sutartį, bet ir konkrečiomis aplinkybėmis gali faktiškai ją pasinaudoti.
 - Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi visa tai įvertinti atsižvelgdamas į visas nagrinėjamo atvejo aplinkybes, įskaitant visas BTS nuostatas, įtrauktas į vartojimo sutartis, kuriose yra ginčijama sąlyga.

Dėl šio sprendimo veikimo laiko atžvilgiu ribojimo

- 56 Tuo atveju, jei dėl priimto sprendimo tokia sąlyga, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, neatitiktų Sąjungos teisėje įtvirtintų reikalavimų, Vokietijos vyriausybė rašytinėse pastabose prašė Teisingumo Teismo apriboti sprendimo veikimą laiko atžvilgiu taip, kad šiame sprendime pateiktas išaiškinimas nebūtų taikomas tarifų pakeitimams, padarytiems prieš paskelbiant šį sprendimą. RWE, kuri irgi prašė to paties savo rašytinėse pastabose, teigia, kad sprendimo veikimas turėtų būti atidėtas 20 mėnesių tam, kad atitinkamos įmonės ir nacionalinis įstatymų leidėjas galėtų prisitaikyti prie to sprendimo pasekmių.

- 57 Grįsdamos savo prašymus Vokietijos vyriausybė ir RWE nurodė rimtas finansines pasekmes, kurių gali atsirasti dėl daugybės dujų tiekimo sutarčių Vokietijoje, dėl kurių atitinkamos įmonės patirtų didelį deficitą.
- 58 Šiuo atžvilgiu primintina, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką Sąjungos teisės normos išaiškinimu, kurį Teisingumo Teismas pateikia vykdydamas SESV 267 straipsniu jam suteiktus įgaliojimus, paaiškinama ir prireikus patikslinama šios normos reikšmė ir apimtis, kaip ji turi arba turėjo būti suprasta ir taikoma nuo jos įsigaliojimo momento. Remiantis tuo darytina išvada, kad taip išaiškinta norma gali ir turi būti taikoma teisiniams santykiams, kurie atsirado ir buvo užmegzti prieš priimant sprendimą dėl prašymo išaiškinti, jei, be to, įvykdytos sąlygos, leidžiančios kompetentinguose teismuose pareikšti ieškinį dėl šios normos taikymo (žr., be kita ko, 1988 m. vasario 2 d. Sprendimo *Blaizot ir kt.*, 24/86, Rink. p. 379, 27 punktą; 2006 m. sausio 10 d. Sprendimo *Skov ir Bilka*, C-402/03, Rink. p. I-199, 50 punktą; 2007 m. sausio 18 d. Sprendimo *Brzeziński*, C-313/05, Rink. p. I-513, 55 punktą ir 2011 m. liepos 7 d. Sprendimo *Nisipeanu*, C-263/10, 32 punktą).
- 59 Todėl Teisingumo Teismas tik išimtiniais atvejais, taikydamas bendrąjį teisinio saugumo principą, kuris yra Sąjungos teisės sistemos dalis, gali apriboti visų suinteresuotųjų asmenų galimybę pasinaudoti jo išaiškinta norma ginčijant sąžiningai nustatytus teisinius santykius. Tam, kad toks apribojimas galėtų būti nustatytas, turi būti tenkinami du esminiai kriterijai, t. y. suinteresuotųjų asmenų sąžiningumas ir didelių sunkumų rizika (žr., be kita ko, minėto Sprendimo *Skov ir Bilka* 51 punktą; minėto Sprendimo *Brzeziński* 56 punktą; 2010 m. birželio 3 d. Sprendimo *Kalinchev*, C-2/09, Rink. p. I-4939, 50 punktą ir 2012 m. liepos 19 d. Sprendimo *Rēdlihs*, C-263/11, 59 punktą).
- 60 Kalbant apie didelių sunkumų riziką, visų pirma konstatuotina, kad nagrinėjamu atveju šiame sprendime Teisingumo Teismo pateikiamas Sąjungos teisės išaiškinimas susijęs su Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje pavartota sąvoka „nesąžininga sąlyga“ ir su kriterijais, kuriuos nacionalinis teismas gali arba turi taikyti vertindamas ginčijamą sutarties sąlygą pagal Direktyvos 93/13 nuostatas ir atsižvelgdamas į Direktyvos 2003/55 nuostatas. Nacionalinis teismas, remdamasis minėtais kriterijais ir atsižvelgdamas į konkrečias nagrinėjamo atvejo aplinkybes, turi priimti sprendimą dėl konkretaus tam tikros sutarties sąlygos kvalifikavimo (minėtų sprendimų *VB Pénzügyi Lízing* 44 punktą ir *Invitel* 22 punktą).
- 61 Tokiomis aplinkybėmis finansinės pasekmės dujų tiekimo įmonėms Vokietijoje, su klientais sudariusioms specialias sutartis dėl gamtinių dujų tiekimo, negali būti nustatomos remiantis vien Sąjungos teisės išaiškinimu, kurį Teisingumo Teismas pateikia šioje byloje (pagal analogiją žr. 2007 m. kovo 13 d. Sprendimo *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, C-524/04, Rink. p. I-2107, 131 punktą).
- 62 Todėl konstatuotina, kad nelaikytina, jog egzistuoja didelių sunkumų rizika, kaip ji suprantama pagal šio sprendimo 59 punkte nurodytą teismo praktiką, galinti pateisinti šio sprendimo veikimo ribojimą laiko atžvilgiu.
- 63 Kadangi šio sprendimo 59 punkte nurodytas antrasis kriterijus netenkinamas, nebūtina tikrinti, ar tenkinamas suinteresuotųjų asmenų sąžiningumo kriterijus.
- 64 Iš išdėstytų argumentų matyti, kad nereikia riboti šio sprendimo veikimo laiko atžvilgiu.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 65 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad ši direktyva taikoma įmonių sutartis su vartotojais įtrauktoms bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatoms, kuriomis pažodžiui perkeliama nacionalinės teisės norma, taikytina kitai sutarčių rūšiai, ir kurioms tie nacionalinės teisės aktai netaikytini.
2. Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnius, siejamus su 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančios Direktyvą 98/30/EB, 3 straipsnio 3 dalimi, reikia aiškinti taip, kad, siekiant įvertinti, ar standartinė sutarties sąlyga, pagal kurią tiekimo įmonė pasilieka teisę vienašališkai pakeisti su dujų tiekimu susijusius mokesčius, atitinka šiose nuostatose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus, svarbiausia nustatyti:
 - ar sutartyje skaidriai pateikta šių mokesčių keitimo priežastis ir būdas, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų numatyti galimus šių mokesčių pasikeitimus. Informacijos šiuo klausimu nebuvimo prieš sudarant sutartį iš principo neturėtų kompensuoti vien tai, kad jau vykdant sutartį vartotojams iš anksto pranešama apie mokesčių pakeitimą ir apie jų teisę nutraukti sutartį, jeigu jie nesutinka su šiuo pakeitimu, ir
 - ar vartotojas ne tik formaliai turi teisę nutraukti sutartį, bet ir konkrečiomis aplinkybėmis gali faktiškai ja pasinaudoti.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi visa tai įvertinti atsižvelgdamas į visas nagrinėjamo atvejo aplinkybes, įskaitant visas bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatas, įtrauktas į vartojimo sutartis, kuriose yra ginčijama sąlyga.

Parašai.